

הגמרא: **אמר רב הונא בריה דרב יהושע**, יש לפרש את המשנה כך, **אומדים כמה אדם רוצה לתת כדי לא להצטער בקטיעת ידו, ולישול' זה מזה** – הניק מן המזיק, מה שנתן זה – מי שגור עליו המלך שיקטעו את ידו, כדי שיקטעוהו בסם ולא בסיף:

שנינו במשנה: **רפוי, הנהו חייב לרפאותו** וכו' עלו בו צמחים, אם מחמת המכה חייב, שלא מחמת המכה פטור: מביאה הגמרא ברייתא בנידון זה: **תנו רבנן**, החובל בחבירו, והתרפאה המכה, ואחר כך עלו בו צמחים – פצעים ואבעבעות סביב מקום המכה. הדין הוא כך, אם עלו בו מחמת המכה, ומחמת צמחים אלו נסתרה רפואת המכה, חייב לחזור ולרפאותו – לתת לו את דמי הרפוי, שהרי הצמחים שגרמו לכך באו מחמת המכה עצמה, וכן חייב לתת לו דמי שבתו. אך אם עלו הצמחים שלא מחמת המכה, אף שמחמתם חזרה המכה עצמה, אינו חייב לרפאותו, ואינו חייב לתת לו דמי שבתו. שהרי הצמחים שהביאו לחזרתה לא נגרמו מחמתו. מביאה הברייתא דעה שניה: **רבי יהודה אומר**, אף כשעלו הצמחים מחמת המכה ונסתרה המכה, חייב רק לרפאותו, ואינו חייב לתת לו דמי שבתו. ודעה שלישית: **וחקמים אומרים**, שבתו ורפאותו הוקשו זה לזה, שנאמר (שמות כא יט) **דך שבתו יתן ורפא ורפא**, ולכן כל מי שחייב בתשלומי שבת חייב אף ברפוי, ושאינו חייב בשבת אינו חייב ברפוי, ולכן כשעלו הצמחים מחמת המכה, כיון שפטור משבת, וכדעת רבי יהודה, פטור אף מתשלומי רפוי.

הגמרא מבררת את סברות המחלוקת. מבארת הגמרא: **במאי קא מיפלגי** – במה נחלקו התנאים, **אמר רבה**, **אשכחתינהו לרבנן כבי רב דיתבי וקאמרי** – מצאתי את החכמים בבית המדרש, שישבו וביארו את המחלוקת כך, **הקא** – בברייתא זו, **במכה ניתנה לאגד' קמיפלגי** – נחלקו האם רשאי הנחבל לאגוד ולעטוף את המכה כדי שלא יצטער מהצינה הנכנסת למכה, או שאינו רשאי, כיון שהאגד גורם לחוס והבל סביבות המכה, והוא עשוי לגרום שיעלו בה צמחים. ורבנן – חכמים הראשונים שבברייתא קברי, מכה ניתנה לאגד, ואם שהצמחים עלו מחמת האגד חייב החובל לשלם לו דמי רפוי ושבת. ורבי יהודה קבר, מכה לא ניתנה לאגד, וכיון שעבר ואגדה שלא ברשות, הדין הוא כך, בדמי הרפוי, **דתנא ביה קרא** – ששנה בו הפסוק לשון כפולה, **ורפא ורפא**, יש לדרוש מהפסוק דמיתבי החובל לרפא אף מכה כזו, אך בדמי השבת, **דלא תנא ביה קרא** לשון כפולה, לא מיתבי, וכעיקר הסברא שאין החובל חייב בפשיעת הנחבל. ממשיך רבה ואומר: **ואמרינן** **להו אגא** – ואני אמרתי לאותם רבנן דבי רב, אי כדבריהם שלדעת רבי יהודה מכה לא ניתנה לאגד, רפוי נמי לא מיתבי, שהרי לא יתכן שתחייב התורה את החובל על נזק שאירע מחמת פשיעת הנחבל.

מבאר רבה עצמו את הסברות בברייתא: **אלא**, **דכילי עלמא מכה ניתנה לאגד**, וכל מקום לא ניתנה לאגד יתירה – אינו רשאי לאגודה באופן מהודק מאד, ומדובר כשאגד באופן כזה, **רבי יהודה קבר**, כיון דלא ניתנה המכה לאגד יתירה, ממילא רק בדמי הרפוי, **דתנא ביה קרא** – ששנה בו הכתוב לשון כפולה, מיתבי – חייב החובל, כיון שעיקר האגד הותר, ומה שאגד באופן מהודק אינו פשיעה גמורה, אך בשבת, **דלא תנא ביה קרא**, לא מיתבי, כיון שמכל מקום היה אסור לו לאגוד כך. ורבנן – חכמים הראשונים שבברייתא קברי, כיון דתנא ביה קרא ברפוי כדי לחייבו אף בזה. אשבת נמי מיתבי, כיון דיתתקש – הוקש שבת לרפוי. מבאר רבה מדוע רבי יהודה חולק על היקש זה: **ורבי יהודה קבר**, בשבת לא מיתבי, כיון דפשיעה רחמנא – התורה מיעטה אותו בפירוש, שנאמר (שם) **דך שבתו יתן**, ולשון ריקן באה ללמד שאם אגד באופן מהודק ועלו בו צמחים, פטור משבת. ורבנן המחייבים שבת, סוברים שהלשון יק, לאופן שעלו הצמחים שלא מחמת המכה הוא דאחא – בא הפסוק, וכמו שיבואר להלן, שבוה פטור משבת. הגמרא מבארת את דעת חכמים האחרונים שבברייתא. שואלת הגמרא: **ולרבנן בתראי** – לחכמים האחרונים שבברייתא, **דאמרי**, כל מי שחייב בתשלומי שבת חייב אף ברפוי, וכל שאינו חייב בשבת

בכלל ופרט הכתובים בפרשה אחת והם מיוחדים במקומם בפסוק **זה מזה, קמיפלגי** – נחלקו. רבי קבר, שאין דנין אותו במידת כלל ופרט, והיינו שאין אומרים שהפרט בא לפרש את הכלל ואין בכלל אלא את ההיגים שבפרט, אלא דורשים את הכלל לחוד ואת הפרט לחוד. ואף בעניננו, הכויה האמורה תחילה בפסוק היא כלל' לכל סוגי הכוויה, ואחר כך נאמר 'פצע תחת פצע' שאינו שייך לדרשה זו, ורק אחר כך נאמר 'חבורה תחת חבורה' שהיא פירט, שהיא כוללת רק מכה שיש עמה חבורה בלבד. וכיון שלא נכתבו הכלל והפרט בבת אחת אין דורשים אותם בכלל ופרט, ש'חבורה' מפרשת את ה'כויה', שחייבים רק על כויה שיש בה חבורה, אלא דורשים את ה'כויה' בפני עצמה, וחייב בתשלומי הצער אף אם אין עמה חבורה. וכן ענין קבר, שאף ענין זה דנין אותו במידת כלל ופרט, וממילא 'חבורה' שהיא הפרט באה לפרש את הכלל שהוא 'כויה', וללמד שחייב בדמי הצער רק על כויה שיש בה חבורה. אומרת הגמרא: **וכי תיקא** – ואם תקשה, אם כן לשון 'חבורה' שנאמרה בסוף הפסוק, לשיטת רבי שלשון 'כויה' היא גם כשאין חבורה, למא ל', והרי תחילת הפסוק כבר לימד שחייב בכל האופנים. אין זו קושיא, כיון שהתורה כתבה כך לדרמים יתרים, ללמד שאף במקום שיש תשלום צער, אם יש עמו חבורה משלם גם את ה'נזק' של החבורה, ולא רק את הצער:

שנינו במשנה: צער וכו' **אומדין כמה אדם יוצא מזה רוצה לישול וכו' להיות מצטער** כך: התבאר לעיל (פד) שהאופן המובא במשנה שכוואר בשיפוד או במממר היינו בצער שאין עמו נזק, והגמרא דנה עתה בשומת צער שיש עמו נזק. שואלת הגמרא: תשלומי צער, במקום שיש עמו נזק, ושילם עליו, כגון שקטע את ידו או את רגלו, שיש בזה נזק וצער, חייב שיימין – כיצד שמים זאת, והרי כיון ששילם לו את דמי נזק, הרי היד כשלו ורשאי לקוצצה, ואיך שמים את הצער לבדו. משיבה הגמרא: **אמר אבהו** [אביו] **ושמואל אבא** – ומשערים, כמה ממון אדם רוצה לישול כדי לקטוע לו את ידו, וליסבול את הצער שבכך.

מקשה הגמרא: וכי יתכן שהשומא היא לפי הממון שיטול אדם כדי לקטוע לו ידו, והרי באופן זה לא צער לחודיה הוא – לא תהיה השומא על הצער לבד, דהא פולחו חמשה דברים איכא – שהרי בקטיעה זו יש גם נזק, רפוי, שבת ובושת, ואיך נדע את שומת הצער לבד. ועוד קשה, וכי בשופטני עסקינן – וכי מדובר בשוטים, המסכימים שיקטעו את ידם בשביל כסף. מתרצת הגמרא: **אלא** השומא היא כך, כמה ממון ירצה האדם לטול כדי לקטוע לו את ידו הקטועה כבר, ומחוברת ירצה בגידים צמותים, וכיון שאינה ראויה למלאכה אין לו נזק ושבת, והשומא היא על הצער בלבד. מקשה הגמרא: והרי ידו תקטועה נמי, לא צער לחודיה איכא – אין בקטיעתה רק צער, דהא צער ובושת איכא – שהרי יש בזה גם בושת, דכסיפא ליה מילתא – יש לו בושח בכך, למשקל מןשורו למשפחה לכלבים – שיטלו את בשרו וישליכו לכלבים.

הגמרא מבארת את שומת הצער באופן אחר. מתרצת הגמרא: **אלא**, **אומדין כמה אדם רוצה לישול**, לקטוע לו את ידו, המוכתב למלכות – שגור המלך שיקטעוהו, פין קטיעה בסם לקטיעה בסיף, כלומר, שהמלך גזר שיקטעוהו בסם, שאין לו צער כלל, והשומא היא תמורת איזה סכום יסכים האדם שיקטעוהו בסיף, ויסבול צער. דוחה הגמרא: **אמר**, הרי תנא נמי, לא שקיל ומצער נפשיה – אף באופן זה לא יתרצה שיקטעוהו בסיף אפילו תמורת ממון רב, כדי שלא לצער את עצמו. מבארת הגמרא באופן הפוך: **אלא**, **אומדין כמה אדם רוצה ליתן לקטוע לו את ידו**, המוכתב למלכות – שגור המלך שיקטעוהו, פין סיף לקטע, כלומר, שהמלך גזר שיקטעוהו בסיף, ואומדים כמה ירצה האדם לשלם לשליח המלך כדי שיקטענה בסם, שאין בזה צער, ושיעור מעות אלו הוא שומת הצער.

מקשה הגמרא: אם כן תאי – לשון המשנה 'כמה אדם רוצה לישול כדי להיות מצטער כך' אינה נכונה, אלא 'כמה אדם רוצה ליתן' כדי שלא יצטער מןשורו ליה – היה התנא צריך לכתוב. מתרצת

היין.

הגמרא מביאה כמה הלכות בחיובי ריפוי של החובל. אומרת
הגמרא: ואי היה החובל עצמו רופא, ואמר ליה לנחבל, איני משלם
את דמי הריפוי, אלא אסיף אנה – אני עצמי ארפא אותך. הדין
הוא דאמר ליה – יכול הנחבל לומר לו, איני חפץ בכך, שכיון
שהזקתני דמית עלי בארתי ארבה – הרי אתה דומה עלי כאריה
האורב לי להזיקני.

ואי אמר ליה החובל, איני משלם את דמי הריפוי, אלא מיתנתא
אסיא, דמנן כמנן – אביא רופא שהוא קרובי וירפאך בחינם, הדין
הוא דאמר ליה – יכול הנחבל לומר לו, אסיא דמנן כמנן, מנן שוה
– רופא שמרפא בחינם, שוויו הוא 'חינם', כלומר אינו שוה כלום,
משום שאינו מרפא כראוי, ואינו חפץ בו.

ואי אמר החובל, מיתנתא לך אסיא דחיקא – אביא לך רופא מרחוק,
שיירדי הוא ויטול ממני פרות ממון. הדין הוא דאמר ליה – יכול
הניזק לומר לו, לשון שאומרים הבריות 'אסיא דחיקא, עינא עוריא'
– רופא שבא מרחוק, אינו חושש אם יעזור עיניו של החולה,
כלומר אינו חושש להזיק לחולה, שהרי הוא עתיד ללכת לדרכו,
ואינו חפץ בו.

ואי אמר ליה הירא – אמר הנחבל לחובל, אל תשלם את דמי
הריפוי לרופא, אלא הב לי לדידי – תן לי דמים אלו, ואנא מסינא
נפשי – ואני ארפא את עצמי, הדין הוא דאמר ליה – יכול החובל
לומר לו, אני חושש דפשיעת גנפשי – שתפשע בעצמך ולא
תתרפא כראוי, ונשקלת מינאי מסי – ותטול ממני יותר כסף, אלא
נותן החובל את דמי הריפוי לרופא. ואף אי אמר ליה הנחבל, קוין
לי כפין – קצוב לי את דמי הריפוי בשומתו של רופא, ותן לי רק
סך זה, אמר ליה החובל, כל שפן שאם אעשה כן אני חושש דפשיעת
גנפשי, ולא תתרפא במעות אלו כלל אלא תשאר בחול, וגנאי
גדול יחיה לי מכך, כיון דקרו לי – יכנו אותי בני אדם 'שור המזיק',
שאני כשור שהזיק ואינו מרפא את הניזק, אלא יתן את דמי הריפוי
לביט דין.

הגמרא מביאה ברייתא בענין תשלומי ארבעת החיובים האחרונים
המבוארים במשנה. אומרת הגמרא: תנא – שנינו בברייתא, וכוילן
– כל ארבעת הדברים האחרונים המבוארים במשנה, שהם צער,
ריפוי, שבת ובושת, משתלמין אף במקום שמשלם 'נזק', ואין
תשלום הנזק פטורו משאר התשלומים.

מבארת הגמרא: מנהני מילי – מנין נלמד דין זה, אמר רב זביד
משמיה דרבא, אמר קנא לגבי תשלום 'צער' (שמות כא כה) 'פצע'
תחת פצע, ולכאורה מילים אלו מיותרות, שהרי כבר נאמר
בתחילת הפסוק 'כפיה תחת כפיה', ויש ללמוד מיתור זה שחייב
החובל ליתן את תשלומי הצער אף במקום שמשלם את תשלומי
הנזק.

מקשה הגמרא: איך אפשר לדרוש כן את הפסוק, והרי האי – פסוק
זה של 'פצע תחת פצע' מפקע ליה – צריך אותו כדי

אינו תיב פריפוי, ופוטרים את החובל מריפוי ושבת באופן שעלו
בו הצמחים מחמת המכה, אם כן חיוב ריפוי, דתנא ביה קרא –
ששנאו הפסוק בלשון כפולה, 'רפא רפא, למה לי – איזה חיוב
יש לדרוש מכך. משיבה הגמרא: מפקע ליה – הוצרך הפסוק,
לכתנא דבי רבי וישמעאל, דתנא דבי רבי וישמעאל אומר, נאמר
'רפא רפא' בלשון כפולה, ומכאן יש ללמוד שניתן רשות לרפא
לרפאות את החולה, שלולי זאת היינו אומרים שכיון שה' הכהו
אין לרופא רשות לרפאותו.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת הדנה באדם שעלו בו צמחים
מחמת המכה: תנו רבנן, מנין שאם עלו בו צמחים מחמת המכה,
ומחמת כן נסתרה רפואת המכה, שחייב החובל לרפאותו, ותיב
ליתן לו שכמה, תלמוד לומר (שמות כא יט) 'רק שבתו יתן רפא
רפא', ומכפילות לשון 'רפא רפא' לומדים את חיוב הריפוי,
וכיון שהזקש שבת לריפוי, חייב גם בשבת. ממשכה הבריייתא,
יכול – האם נאמר שאפילו אם עלו בו צמחים שלא מחמת המכה,
יתחייב החובל, תלמוד לומר 'רק שבתו יתן', והמילה 'רק' באה
למעט שאם עלו בו צמחים שלא מחמת המכה, אף שחורה המכה,
פטור החובל מלשלם לו שבת וריפוי. רבי יוסי בר יהודה אומר, אף
אם עלו בו צמחים מחמת המכה, פטור החובל, שנאמר 'רק שבתו
יתן', ובא למעט שאינו חייב בשבת שנגרם מחמת צמחים שעלו
במכה, אף אם עלו מחמת המכה עצמה. ולא ביאר רבי יוסי את
דעתו בענין הריפוי.

נחלקו בני הישיבה בדעת רבי יוסי בענין דמי הריפוי: איבא דאמר
– יש שאמרו, שאף אם עלו צמחים מחמת המכה, פטור לנמר, ואף
מדמי הריפוי, וסובר רבנן בברייתא הקודמת, המקשים
שבת לריפוי, ופוטרים משניהם. ואיבא דאמר, לדעת רבי יוסי בר
יהודה שאף אם עלו צמחים מחמת המכה פטור, היינו שפטור רק
משבת, ותיב בריפוי. ובאמא – בדעת מי הוא סובר, באבוי – בדעת
אביו, רבי יהודה, שאמר בברייתא הקודמת שחייב בדמי הריפוי:
מבארת הגמרא את דברי הבריייתא: אמר מר, יכול אפילו כשעלו
צמחים שלא מחמת המכה חייב בשבת וריפוי, תלמוד לומר 'רק
שבתו יתן', למעט אופן זה, שפטור בו. מקשה הגמרא: ובאופן זה,
שעלו צמחים שלא מחמת המכה, וכי פעי קרא – האם צריך פסוק
לפטור, והרי לא נגרמה המכה מחמתו, ומדוע שיתחייב. מתרצת
הגמרא: אמר, מאי שלא מחמת המכה, אין זה כפשוטו, אלא
כתבתיא בברייתא אחרת, הרי שגבר הנחבל על דברי הרופא, ואכל
דבש או כל מיני מתיקה, שעליו להזמנע מאכילתם מפני שדבש וכל
מיני מתיקה קשין ללפכה, ומחמת אכילתם הוזק יותר והעלה מבתו
גרוניתו, יכול – היה מקום לומר שיהא החובל חייב לרפאותו,
תלמוד לומר 'רק שבתו יתן', למעט אופן זה, שכיון שעבר על דברי
הרופא פטור החובל. מבארת הגמרא: מאי גרוניתו, אמר אביי,
נאתא כריכתא – בשר מת. ומאי אסותיה – מהי רפואתו, אכלא –
צמח ושמו אהל, וקריא – שעורה, וקלכא – שרף שבחביות עץ של

ולצורך שומת השקת רואין אותו באילו הוא שומר שדה של
קישואין, ומשלם לו שכר זה בימי מחלתו. אם שיבר את רגלו, נותן
לו דמי רגלו, ולצורך תשלום השקת אי אפשר לשומו כשומר
קישואים, שהרי אינו יכול לכתב סביבות השדה, אלא רואין אותו
באילו הוא יושב ושומר את השקתו, ומשלם לו שכר זה. אם סיפא
את עינו – את שתי עיניו, נותן לו דמי עינו, ולצורך תשלום השקת
אי אפשר לשומו כשומר, אלא רואין אותו באילו הוא מפקחני
ביתו. אם חירשו, אינו ראוי לשום מלאכה, ונותן לו בתשלום
הנזק את דמי כולו, ו'שבת' אין כאן, שהרי אינו ראוי לכלום.
הגמרא מביאה ספק בשומת חיובי החובל בחבירו. מסתפקת
הגמרא: פני דבא, קמט את ידו, ועדיין לא אמדוהו בית דין לצורך
תשלום חמשה דברים, ולא חייבוהו לשלם, וקודם שהתרפא חזר
החובל ושיבר את רגלו, ועדיין לא אמדוהו, וסיפא את עינו, ולא
אמדוהו, ולכסוף חירשו, מהו – כיצד אומדים את חיוביו. מבאר
רבא את צדדי הספק: מי אמרין, פניו דלא אמדוהו עד עתה, בחד
אומדנא פניו ליה – די לו באומדן אחד על כל נזקיו, וכיון שבסוף
חירשו, יהיב ליה דמי פוליה בחדרי חדרי – ישלם לו את דמי כולו
יחד. או דלמא, חדא חדא אמרין ויהיבין ליה – יש לשום כל אחד
מנזקיו בנפרד, וישלם לו על כל חבלה בפני עצמה, ונפקא מיניה
מכך שנשום כל חבלה בפני עצמה, דכעי למיתב ליה – שצריך
המוזק לתת לו תשלומי צער ובושת כפי הגדולה דחדא וחדא –
כל חבלה בפני עצמה, וצורת שומא זו גדולה יותר משומת כל
הנזקים יחד. ונהי – על אף שתשלומי נזק, וריפוי, ושקת דכל חדא
וחדא, לא יהיבין ליה – אין נותנים לו תשלומים אלו על כל חבלה
וחבלה, דכיון דקא יהיב ליה דמי פוליה – שכיון שנותן לו בתשלום
הנזק את דמי כולו, שהרי חירשו, כמאן דקמליה דמי – הרי זה כמו
שהרגו, וקא יהיב ליה דמי פוליה – והרי כבר נתן לו את דמי כולו,
וממילא אף אם נשום כל חבלה בפני עצמה על ידי חיובי יתרה,
שהרי כל חבלה וחבלה הפחיתת את דמיו, עד שחירשו ואינו שווה
כלום, ומכל מקום אינו יכול להחתיב ביותר מדמי כולו. וכן שוה
שבת אין לחייבו יותר, שהרי כששילם לו את דמי כולו הוא
כמי שקנאו לעבד, ואינו חייב לשלם לו על מלאכתו. וכן לגבי
ריפוי אין לחייבו, שהרי לא התרפא בינתיים משום חבלה, ועל מה
ישלם לו. אמנם בתשלומי צער ובושת, מיתה – מכל מקום יש
להסתפק, האם דכל חדא וחדא יהיב – יתן לו תשלום לפי שומת
כל חבלה בפני עצמה, דקא הנה ליה – שהרי היו לו צער ובושת
נפרדים בכל נזק ונזק, ואין שכין שלא אמדוהו עד עתה, אומדים
את הצער והבושת של כל החבלות יחד, ויהיה התשלום פחות
משיומו כל חבלה בפני עצמה.
ממשיך רבא בספיקו: ואם תצינו – (תרצה) לומר ולפשוט את הספק,
דכיון דלא אמדוהו בין החבלות, קא יהיב ליה דמי פוליה בחדרי חדרי
– שמים לו את הצער והבושת של כל החבלות יחד, ועדיין יש
להסתפק בשאמדוהו בין החבלות ועדיין לא שילם, מהו, מי אמרין
דכיון דכבר אמדוהו, חדא חדא פני למיתב ליה – צריך לתת לו את
דמי הצער והבושת לפי שומת כל חבלה בפני עצמה. או דלמא, פניו
דלא שלים – שעדיין לא שילם, יהיב ליה דמי פוליה – יתן לו את כל
הדמים לפי שומת כל החבלות יחד. תיקו – ספק זה לא נפשט.
הגמרא מסתפקת בענין תשלומי נזק כשהיו נזק זמני, פני רפה,
הפסד של שקבת, שאינו יכול לעבוד תקופה מסוימת, תפוחתו
בדמים – המפחיתת את שווי להמכר כעבד בשוק, מהו – מה דינה,
האם היא נחשבת כנזק, ומשלם לו על אותו פחת, או שהוא
שולם רק את ה'שבת' של אותם ימים שאינו יכול לעבוד. מבארת
הגמרא את הספק: יהיב דמי, כגון ששקתו על ידו, וצמחתו
ו-נכתובתו ידו, והופחת שווי, ופוסה של היד לחזור לקדמותה
ויהיה שוה כבתחילה, מאי, האם פניו דפוסה לחזור ואין זה נזק
קבוע, לא יהיב ליה ולא מדי – אינו נותן לו כלל נזק, או דלמא
שמשלם לו נזק, שהרי השקא מיתה אפחיתת – עתה, מכל מקום
הופחת שווי, והרי זה נזק המחייב בתשלומים.
הגמרא מנסה לפשוט את הספק: תא שמע מהמשנה להלן (פז).
המכה את אביו ואמו, ולא עשה כן חבורה – לא הוציא מהם דם,
שאינו יחייב מיתה, והחובל בחדרי ביום הכפויים שאינו חייב מלקות
אלא ממון.

לכבות אדם המזיק בשוגג, שלא התכוון להזיק, שחייב כמזיד, וכן
המזיק באונס – שאנסוהו להזיק, חייב כמזיק ברצון. מתרצת
הגמרא: אם פן, שהפסוק בא רק כדי לחייב את השוגג והאונס,
נכתוב קרא 'אצער כפצעי, ומאי' 'אצער תחת פצעי, שמע מינה – יש
ללמוד מכאן תרתי – שני דינים, גם שהמזיק בשוגג ובאונס חייב,
וגם שחייב על צער כשיש נזק. מביאה הגמרא מקור נוסף לחיוב
זה: רב פפא משימה דרבא אמר, אמר קרא לענין דמי ריפוי (שומת
כא ט) 'אצער דרבא, ובפילות הלשון מלמדת שצריך החובל ליתן
את דמי הרפואה, אף במקום שמשלם תשלומי נזק.
מקשה הגמרא: והרי האי – בפילות לשון זו מבעי ליה – נצרכת
לכתבנא דבי רבי ושמעאל, דתנא דבי רבי ושמעאל, נאמר 'ורפא
דפא, ומכאן למדים שניתנה רשות לרופא לרפואה, ולא אומרים
שכיון שה' הכהו אינו רשאי לרפאותו, ואם כן אין הפסוק מיותר
לחייב ריפוי במקום שיש נזק. מתרצת הגמרא: אם פן, שהפסוק
מלמד רק שיש רשות לרפואה לרפאות, נכתוב קרא 'ורפא דפא,
ומהלשון 'ורפא דפא' שמע מינה – יש ללמוד דין זה, שצריך
החובל ליתן דמי רפואה אף במקום שיש נזק. מקשה הגמרא: ואפתי
מבעי ליה לכתבנא – עדיין נצרך פסוק זה, כפי שאמרנו לעיל
(ע"א), למיתב בית קרא בריפוי – שהוצרך הפסוק לכפול את
הלשון, ללמד שאם עלו בו צמחים מחמת המכה חייב החובל
ברפואתו, וכדעת תנא קמא ורבי יהודה שם. מתרצת הגמרא: אם
פן, שפכילות הלשון מלמדת רק דין זה, לימא קרא או דפא דפא,
או 'ורפא דפא, והיתה כופלת והורה את אותה מילה, ומאי –
מהו שינוי הלשון 'ורפא דפא, שמע מינה אף דין זה, ליתן רפואה
במקום נזק.
הגמרא מבררת כיצד שייכים חיובי ארבעת הדברים ללא נזק,
מדיקת הגמרא: מכך שהוצרכה הברייתא (ע"א) לומר מששלם
ארבעה דברים במקום שיש נזק, מכלל – משמע דמשקבתתו לחו –
שמצאנו אותם אף שלא במקום נזק. מבררת הגמרא: ארבעה
דברים אלו שלא במקום נזק, יהי משקבתת לחו – באיזה אופן
מצאנו אותם. מבארת הגמרא באיזה אופן שייך כל אחד מהם:
צער ללא נזק, בדרךנא במשנה (פג), צער, כמאן דפפא או בפסוק
שליכנס באש, ואפילו על ציפורנו שהוא מקום שאינו עושה חבורה,
ואין לו נזק, וכן ריפוי שייך ללא נזק, כגון דתתא כאיב ליה מדי –
שהיתה לו מכה כואבת, ופליק – והתרפאה, ואייתי ליה סמא
הריפא – והביא לו החובל סם חריף והניחו על המכה, ואחוריה
לבישתי – והפך את בשרו למראה צרעת, דצריך לאותב ליה סמא
– להניח שם סם רפואה, למקוניה נזקא דבישתי – להחזיר את
מראהו הראשון, ובאופן זה יש ריפוי ללא נזק. וכן תשלום שקת
שייך ללא נזק, כגון דתקיה באינדורא – שסגרו בחדר ובקליה –
וביטלו ממלאכתו, שיש בזה שבת, ולא נזק. וכן שייך חיוב בושת
ללא נזק, כגון דרק ליה באפיה – שירק לו בפניו, שיש בזה בושת
אך לא נזק;
שנינו במשנה: שקת, רואין אותו באילו הוא שומר קישואין, שכבר
נתן לו דמי ידו ודמי רגלו: הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תנו
רבנן, שומת תשלום שקת היא כך, רואין – שמים] אותו באילו הוא
'שומר שדה קישואין, ומשלם לו שכר זה כל ימי חלו. ממשיכה
הברייתא, ואם האמר, הרי בשומא זו לקתה מרת דתן, כלומר לא
שילם בזה את כל הפסדו, דהרי כי מיתפת האי נבא – כשהיה
הנחבל בריא, לא אנא דשומר קישואים הוא שקל – לא היה נוטל
שכר רק כשומר קישואים, אלא היה דלי דוולא – שואב דליים מים
ושקיל אנא – ונוטל שכר, ושכר זה גדול משכר שומר קישואים, אי
נמי – וכן אם קטע את רגלו, הרי לולי הנזק היה אולי פשילת – הולך
בשליחות אנשים ושקיל אנא, ושכר זה גדול משכר שמירת
קישואים. אין זו קושיא, ומרת דתן לא לקתה בכך, שהרי בתשלום
הנזק כבר נתן לו את דמי ידו שקטעה, ודמי רגלו אם קטעה. ונמצא
שעל עיקר פחיתת שווי שאינו יכול לעסוק במלאכות ששכרם
גדול יותר, כבר שילם לו, ותשלום השבת הוא על כך שבימי
מחלתו אינו עושה אפילו מלאכה קלה כשמירת קישואים, שהוא
יכול לעסוק בה אחרי חבלתו, ואת זה משלם לו החובל.
הגמרא מפרטת את אופן תשלומי הנזק והשבת בנזקים שונים: אמר
רבא, קמט את ידו של חבירו, נותן לו דמי ידו בתשלום נזק,